

Анипина А.К., Шәріпқазы Н.

**Қытай тілін оқыту
әдістемесінің зерттеу
нысаны**

Шет тілін оқыту барысында әртүрлі әдістер қолдана отырып оқыту – студенттің қызығушылығын арттырады. Сондықтан, қазіргі жаңа оқу талаптарына сәйкес жаңа оқыту әдістері пайда болуда. Оларды оқытушылар тиімді пайдалану қажет. Осыған орай, бұл мақалада оқу әдістемесінің зерттеу мәселелері қарастырылады, қытай тілін оқытудың жаңа әдістері көрсетіледі, мысалдар келтіріледі.

Түйін сөздер: педагогика, психология, лингвистика, психофизиология, фонетика, морфология, синтаксис, пунктуация.

Anipina A.K., Sharipkazy N.

**Object of the research methods
of Chinese language teaching**

When teaching a foreign language to use different techniques – it increases the interest of the student. Therefore, a new training requirements emerge and new teaching methods. These methods teachers should effectively use. Therefore, this article deals with the problems of research methods training, explores new methods of teaching Chinese language, examples are given.

Key words: pedagogy, psychology, linguistics, psycho-physiology, phonology, morphology, syntax, punctuation.

Анипина А.К., Шәріпқазы Н.

**Объект исследования метода
обучения китайскому языку**

При преподавании иностранного языка использование разных методов повышает интерес студента. Поэтому по новым требованиям появляются и новые методы обучения. Эти методы преподаватели должны эффективно использовать. В связи с этим, в данной статье рассматриваются проблемы исследования методов обучения, новые методы обучения китайскому языку, приводятся примеры.

Ключевые слова: педагогика, психология, лингвистика, психофизиология, фонетика, морфология, синтаксис, пунктуация.

ҚЫТАЙ ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІНІҢ ЗЕРТТЕУ НЫСАНЫ

Қытай тілін оқыту әдістемесі педагогика ғылымының бір саласы болып табылады. Ол өз алдына дербес ғылым. Өйткені оның өзіндік зерттейтін нысаны, мазмұны, зерттеу әдістері мен тәсілдері бар. Қытай тілін оқыту әдістемесінің зерттейтіні оның оқыту жолдары мен жағдайлары туралы заңдылықтар. Бұл заңдылықтар педагогика, психология және лингвистика ғылымдарының негізінде жинақталған практикалық тәжірибе мен бұрыннан қалыптасқан теориялық қағидалардан, тұжырымдардан шығарылады. Егер нақтылап айтсақ, оқыту әдістемесі мына мәселелерді зерттейді: 1) мақсаттары (не үшін оқыту керек); 2) мазмұны (нені оқыту керек); 3) ұйымдастырылуы (қалай оқыту керек); 4) құралдары (ненің көмегімен оқыту керек); 5) оқыту кезінде студенттердің білімді меңгеру деңгейі, ақыл-ойының дамуы мен тәрбиеленуі арасындағы ұштастық мәселелері. Бұл проблемаларды шешу ЖОО-да тәрбие мен білім берудің жалпы мақсаттарын белгілейді.

Әдістеменің мынадай міндеттері бар: 1) ЖОО-дағы қытай тілі пәнінің мақсатын, ерекшелігін, мазмұны мен көлемін, құрылымын, бөліктерінің бір-бірімен ұштасуы мен бірізділігін анықтау, оқу материалын курстарға бөлу; 2) оқытудың неғұрлым пайдалы, үнемді және тиімді әдістері мен тәсілдерін (оқылатын материалдың ерекшеліктері мен студенттер құрамының психофизиологиялық ерекшеліктеріне байланысты әр түрлі жағдайда қолданылатын әдіс-тәсіл варианттарын) зерттеу және сипаттау; 3) қытай тілі пәнінен жүйесі нақты белгіленген білім көлемін (ғылым негізін) студенттердің ойдағыдай игеру шарттары туралы мәселелерді талдап шешу, яғни материалды дәл қабылдаудың, айқын түсінудің, оны практикада қолдана білудің шарттары туралы мәселелерді талдау. Сонымен қытай тілін оқыту әдістемесі – оның мазмұны мен принциптері, әдістері мен тәсілдері туралы және ЖОО қытай тілінен студенттерге берілетін білім, дағды, білік мөлшерін белгілеп, оны игерудің жолдары, шарттары туралы ғылым.

Оқыту әдістемесі – педагогиканың күрделі саласының бірі – дидактика тарауында қаралады. Дидактика /оқыту теориясы/ гректің *didaktikos* – оқытамын деген сөзінен шыққан.

1. *Баяндау әдісі* 叙事方法. Қытай тілінен студенттерге белгілі тақырып бойынша берілетін білімді оқытушылардың

түсіндірудегі әрекеті – ауызша баяндаудан басталады. Оқытушының студенттерге жаңа білімді баяндап айтып беруін – ауызша баяндау әдісі дейміз. Ауызша баяндау әдісі студенттердің жас шамасына қарай, қысқа, не ұзақ баяндалуы мүмкін. Оқытушы күні бұрын өзінің баяндайтын сөзін ойланып алуы керек, егер бұрын баяндау жолына ысылмаған болса, мазмұндаманың жобасын жазып алғаны дұрыс. Ауызша баяндап, мазмұндап берудің үш түрі бар: әңгіме әдісі, түсіндіру, лекция түрі. Мысалы: қытай тілі сабағында оқытушы «*哈萨克斯坦和中国的文化*» атты тақырыпты беріп, осы тақырып бойынша екі елдің мәдениетінің ерекшеліктері мен ұқсастықтарын сұрайды. Студенттер өз елінің мәдениетін Қытай ұлтының мәдениетімен салыстыра қарастыруды бастайды. Әңгіме әдісі – жаңа материалды түсіндіргенде жүргізілетін әдіс немесе сұрақ-жауап әдісі. Қытай тілінен жаңа материалды түсіндіру барысында ғылыми фактілерге, анықтамаларға сүйене отырып, сол тақырыптың шығу, не жазған авторлардан бастап әңгімелеу әдісімен түсіндіруге талаптанады. Студенттерге сол материалды түсінікті, айқын, анық тілмен жеткізе отырып мазмұны баяндалады. Студенттерге 15 минуттей уақыт ішінде әңгіме сұрақ-жауап айтылады. Әңгіме әдісі – көбіне сұрақ-жауап арқылы диалогтық сөйлеу формасында жүреді. Мысалы, қытай тілінен «Сөз жасам», «Сөз тіркестерін» өткенде, студенттерді өздігінен іздендіру үшін сұрақтар қойғызып, оған жауап қайтарғызу, жауаптарының дұрыс-бұрыстығын студенттерден сұрап түзеттіру арқылы жүргізіледі. Әңгімелесу түрлері жаңа материалды түсіндіргенде, білім жүйесін әңгімелеп, білімді қорытындылағанда, ауызша, жазбаша жаттығуларды тексергенде, өткен материалдарды қайталағанда, студенттің оқып білгенін, саналы түрде меңгерген сәттерін білу үшін жүргізіледі. Әңгіме әдісін жақсы ұйымдастыру оқытушының шеберлігіне байланысты. Студенттердің білімді түсініп, сабаққа белсенді қатысуы үшін әңгіменің эвристикалық түрі кеңінен қолданылды.

Әңгіменің нәтижелі болуы – сұрақты дұрыс, дәл, түсінікті қоя білуге байланысты. Оқытушы сұрақты дұрыс қоя алмаса, студенттер да асып-сасып жауап бере алмайды. Студент қиналған кезде жетелеп сұрақтар беру оқытушының іскерлігін көрсетеді.

Түсіндіру әдісі – қытай тілінен берілетін белгілі бір тақырыпты түсіндіруде оқытушы көрнекі құрал, таблица, т.б. құралдарды пайдалана отырып, сабақтың мазмұнын түсіндіреді. Түсіндіру

барысында студенттердің назарын аударып, әр түрлі әдіс-тәсілді пайдаланып қызықты түсіндірсе, студент сол тақырыпты ынталы түрде тыңдай отырып, сол проблемалық мәселені өздері шешуге талаптанады. Мысалы: I курсқа қытай тілінен предлогты 介词 түсіндіргенде сұрақ-жауап арқылы мысалды, анықтамаларды студенттердің өздеріне құратуға болады. Лекция – жоғары курс студенттеріне жүргізіледі. Бағдарламада берілген тақырыптарды түсіндіруде лекция әдісін пайдаланады.

2. *Кітаппен жұмыс әдісі*. Студенттерге берілетін теориялық білім оқулық пен оқу құралдары бойынша жеткізіледі. Бұл құралдар әрбір курсқа арналған оқу бағдарламаларына негізделіп жасалады. Оқытушы қытай тіліне арналған материалдардың ерекшеліктерімен бірге оларға байланысты берілетін анықтамалар мен ережелерді оқытып, түрлі жаттығу жұмыстарын оқулық пен көмекші құралдар негізінде іске асырады. Әрбір курсқа арналған қытай тілі оқулығы – студенттерге тілден білім беретін негізгі құралы.

Студенттердің оқу құралымен, не басқа әдеби кітаптармен жұмыс істеуі – өз бетінше білім алуға, ізденуге бағыт алады. Кейде өз бетінше оқыған кітаптарынан: жоспар құру, тезис, конспект жасау, т.б. айтылып, шығарма, не мазмұндама жазғызады. Көбіне кітаппен жұмыс істеуде сабақта, сабақтан тыс кезде оқу құралдарын және жеке шағын мақала, студенттерге арналған газет-журнал материалдары, сөздік, балаларға арналған энциклопедия, т.б. сабақ тақырыбына байланысты пайдалану үйретіледі. Кітаппен жұмыс істеу, студенттердің алған білімін толықтырады, екіншіден, өз бетінше білім алуға үйретеді. Мұның бәрі оқытушының үлкен шеберлігі арқылы іске асады.

3. *Көрнекілік әдіс*. Тілдің грамматикалық құрылысын, оның жекелеген категорияларын студенттерге жан-жақты түсіндіруде, тақырыптық, талапқа сай жасалған көрнекі құралдарды пайдаланудың үлкен маңызы бар. Қытай тіліндегі берілген тақырып бойынша жаңа сабақты түсіндіру, өткен материалды қайталау, не бекіту, жаттығу жаздыру кезінде пайдаланылған көрнекілік әрбір сабақтың әсерлігін және мазмұнын арттырып, студентке білімді қызықты, жалықтырмай игеруге себебін тигізеді. Білімді игерту үстінде студенттің ақыл-ойын дамытуда, ғылыми білімді игеруде, деректерді еске сақтауда көрнекілікті әрбір сабақ үстінде пайдалану қажет. Мысалы, қытай тілінен қай курсқа арналған оқулықтарында салыстырмалы түрдегі

таблицааларға, таблицаның басқа да түрлеріне кең орын берілген. Қытай тілінің фонетика, морфология, синтаксис, пунктуация бөлімдері бойынша ғалым-методистер құрастырған таблицаларды оқытушылар сабақ процесінде қолданып жүр. Көрнекіліктің түрлері көп. Оны сабақтың мазмұнына қарай, оқытушы басшылығымен жүзеге асырылып отырады. Қытай тілі сабағында көбірек қолданылатын көрнекіліктер: схемалар, кестелер, картина, табиғат суреттері, техникалық құралдар, т.б. Қытай тіліне арналған кестелер: фонетикалық, орфографиялық, пунктуациялық, лексикалық кестелер. Кестелер бір тақырыпқа арналған, не жинақтау түрінде болуы мүмкін.

4. *Техникалық құралдармен жұмыс істеу әдісі.* ЖОО-да техникалық құралдарды оқу-тәрбие жұмысына енгізу 1960-70 ж. басталды. Алғашқылардың бірі болып С.И.Архангельский, Н.М.Шахмаев, Т.К.Кириш, тағы басқалары оқу-тәрбие ісінде техникалық құралды пайдалануға зор мүмкіндіктер барлығын ғылыми-зерттеу жұмыстары арқылы дәлелдеп берді. Қазіргі дамыған қоғамда оқытушылар интерактивті тақта, ноутбук, проектор секілді техникалық құралдар пайдаланып, қытай тілін үйретуді одан ары сапалы жүргізуде. Техникалық құралдар арқасында әрбір өтілген жаңа иероглиф жазылуының тәртібін, қалай дұрыс дыбысталатынын көріп естуге болады.

Студенттердің алатын біліміне сәйкес ынталандыру – бұл оқытудың маңызды міндеттерінің бірі. Ұзақ жылдардан бері университет оқытушыларының қытай тілін оқыту әдістемесінің бір сарындылығы студенттердің жалығуына алып келді деген пікір бар. Тіл оқыту құралдары өмірден алшақтап, оқулық тілімен келтірілген мысалдар секіріп, қолдану аясы тарылып, студент талабына үйлесе алмағандықтан оқулық та студентпен тіл табыса алмайды. Қытай тілінен сабақ беретін оқытушылар студенттердің қытай тілін үйрену психикасына негізден, сабақ мазмұнына мысалдар келтіріп қызықты әрі қолданыстағы тіл материалдарын кеңінен пайдаланып, жүйелі әдіспен студенттердің қытай тілін үйретуге деген ынтасын арттыру керектігін айтады. Бүгінгі күн талабына сай университет оқытушыларының қолданыстағы методикасын түбегейлі өзгертіп, инновациялық әдістерді қолдану қажет.

Қытай тілін оқытуды тілге тиек етсек екі түрлі қате танымды өзгертуіміз керек болады: оның бірі – қытай тілі гуманитарлық пәндерге ұқсамайды, гуманитарлы пәндерді жанды, образды түсіндіруге болады, ал тіл пәндері

қашан да бірақ басыңқы болып студенттердің қызығушылығын оятып, назарын өзіне аудара алмайды деген пікір. Ал екінші пікір – қытай тіл білімдерін студентке жеткізетін кезде үлкен даралық және икемділік емес, керісінше ерекше жүйелі, логикалы таным керек, әйтпесе осы пәннің ғылымылығына әсері болады деген таным. Іс жүзіне келер болсақ, тіптен олай еместігіне көз жеткізуге болады. Қытай тілін басқа да қоғамдық пәндер сияқты жанды, қызықты етіп өтуге болады, бастысы оқытушының қытай тілін үйренушіге сапалы жеткізуінде. Ұзақ жылдардан бері қытай тілін оқытудағы бір кемшілік тілді үйретуде басынан аяғына дейін бір сарынды «сөйлеу» әдісін қолданып келуінде еді. Оқулықтағы тіл материалы секіру талабына сәйкес үйлесуі жеткіліксіз болды. Қандай әдіс арқылықытай тілін «қызықсыздан» «қызықтыға», ал оқытушының «үйрен» дегенінен студенттің өздігінен «үйренемін» деуіне негіз болады? Біз ұзақ жылдық оқыту тәжірибеміз арқылы, қытай тілін оқыту барысында методика сапасын жоғарылатудың жолын зерттеп, сол мәселені ортаға қойып отырмыз. Бұны топтастырып төртке бөліп қарастырғанымыз жөн:

1. Тілді тиімді қолданып мысал келтіруде заман талабына сай инновациялық әдісті пайдалану.

Тіл және жазу біздің өмірімізбен тығыз байланысты. Тіл оқытуда теорияны қолдануға болмайды. Оқытушы оқулықпен ғана шектеліп қоймай, сонымен қатар оқулықтағы жеке мысалдарға да иек сүйемеуі қажет. Тіл білімдерін іс жүзіндегі тәжірибемен тығыз байланыстырып жастар қызығатын тілді таңдап, олардың осы тілді түсінуі арқылы сырлы есептелетін теорияны табиғи түрде түсініп қабылдауын іске асыру керек.

2. Тіл үйрететін ортадағы барлық мүмкіншіліктерді толық пайдаланып, күнделікті болып жатқан нақты жағдайлардан мысал алу керек.

Оқу ағартудың мазмұны адамгершілікке толы болуы, салқын рай танытпай, сүйіспеншілікке толы орта жасауды үйретіп шығаруымыз керек.

Оқытушы сабақтың мазмұнын нақтылы өмірмен тікелей сәйкестендіріп, әртүрлі мәселелерді студенттердің қоршаған ортасымен байланыстырып, олардың көңіл-күйімен сәйкес келетін үйрену ортасын қалыптастыруы қажет. Осы арқылы студенттің назарын қызығуға үйренуге деген ынтасын тудыруға болады.

Басты көңіл бөлетін нәрсе, іс жүзінде сабақта нақтылы болып жатқан болмыстарын

мысалға келтіру арқылы, студенттердің назарын толық өзіне аударту. Студенттердің көңілінің, ынтасының оянуы сабақтың сәтті жүруіне кепілдік етеді.

Егер оқытушы сөйлем түрлерін түсіндіріп жатқанда, бір студенттің телефонына қоңырау шалынса, онда сол сәтке сәйкес «Диң диңнің телефонына қоңырау шалынды» бұл қандай мәселе деп көпшіліктің ортақ талқысына салу керек. Сабақ үстінде бір студент сабаққа кешігіп келсе, оқытушы: «кешігіп келген студентті біз танымыз» деген сөйлеммен «谁认识迟到的学生?» деген сөйлемнің құрылымдық жағында қандай айырмашылық бар деп сұрауы керек.

Тағы бір мысал, егер бір студент сабақ үстінде ұйықтап қалса, оқытушы қолымен меңзей: «这个学生已经睡觉了吗?» бұл етістікті баяндауышты сөйлем бе деп сұраса да болады. Егер бір студент сабақ үстінде сөйлеп отырса, оқытушы әдейі көтеріңкі дауыспен: «学生们安静一下» деп айтып, сонынан студенттер тынышталған соң, «学生们安静一下» деген сөйлем интонациясын және құрылымдық жағынан қандай сөйлемге жататынын сұрауға болады. (1) осындай тәсіл арқылы студенттердің шашыраған назарын өзіне аударып, әрі олардың намысын оятып, сабақты сәтті әрі қызықты өтуге болады. Алайда, айта кететін жайт, нақты жағдайлардан мысал келтіргеннен жеке бағалаудың сезімдік бағыттамалығына көңіл бөлу керек.

3. Сабаққа сәйкес күлкілі әңгімелерді кірістіріп, келтірілген мысалдарды қызықты ету.

Психологиядағы «тітіркену реакциясы» арқылы тілдің қолданылуы үлкен мидағы күрделі жүйке жүйелерінің жетекшілік етуіне сүйенеді,

үлкен ми тек қозу жағдайында ғана түсіну және есте сақтаудың ең тамаша кезеңіне кіреді деген қорытынды көрсетті. Тіл оқытушы оқыту барысында шамасы келгенше студенттердің үйренуге деген белсенділігін арттыруы керек. Әңгіме, күрделі сөздерді айту қашанда студенттердің назарын аударып, олардың үлкен миының қозуына түрткі болуы керек, бұл тіл үйретудегі жоғалтуға болмайтын жақсы әдістердің бірі.

Қорыта келгенде, мысал келтіру әдісін қолдану арқылы материалдарды таңдау оқытушының техникалық амалдарына саяды. Бір сағаттық сабақты қорытындылаудан бастап, теориялық қағидаларды түсіндіріп, тіл материалдарын дәлелдеп, қағидасын түсіну керек пе, әлде тіл материалдарынан мысал келтіріп, теориялық қағидаларды қорытындылау керек пе, бұл оқытушының шеберлігі мен жеткізу қабілетін қажет етеді. Келтірілген мысалдың шегі, мөлшерін тиімді қолдану керек. Келтірілген мысал сабақтың мазмұнына сәйкес қызықты болып, сабақ мазмұнынан алшақтамай оқыту бағдарламасына сәйкес болуы керек. Келтірілген мысалдар барлығының назарын аударуға кепілдік бере отырып түсінікті жеткізілуі керек. Студенттің ойын келсін-келмесін бөліп қысқа уақыт ішінде есте сақтау қабілетін ауырлатып, уақытты ысырап етуге болмайды; студенттің талқыға кірісу деңгейінің жоғарылауына тиімді болса, студенттер тікелей араласатын, ой жүгіртіп талдау жасайтын, баға беріп тұжырымдап, табыстарына ортақтасу керек. Әр мысалға сараптама жүргізу арқылы студенттердің мәселені шешуде кілтін таба білуге, игерген білімін қолдана білуге үйрету керек.

Әдебиеттер

- 1 Калибекұлы Т. Қазіргі қытай тілінің грамматикасы (синтаксис). – Алматы, 2004. – 197 б.
- 2 Қазіргі қытай тілі. – Пекин, 1992 ж. – 78 б.
- 3 Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам. – М., 2000.
- 4 Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. – М., 1985.
- 5 Общая методика обучения иностранным языкам в средней школе / под редакцией А.А. Миролюбова, И.В. Рахманова, В.С. Цетлин. – М.: Просвещение, 1967.

References

- 1 Kalibekuly T. Kazirgi kytaj tilinin grammatikasy (sintaksis). – Almaty, 2004. – 197 b.
- 2 Kazirgi kytaj tili. – Pekin, 1992 zh. – 78 b.
- 3 Gal'skova N.D. Sovremennaja metodika obuchenie inostrannym jazykam. – M., 2000.
- 4 Zimnjaja I.A. Psihologicheskie aspekty obuchenija govoreniju na inostrannom jazyke. – M., 1985.
- 5 Obshhaja metodika obuchenija inostrannym jazykam v srednej shkole / pod redakciej A.A. Miroljubova, I.V. Rahmanova, V.S. Cetlin. – M.: Prosveshhenie, 1967.